

TOEN VIELEN ONS DE SCHELLEN VAN DE OGEN

Karel Verhoeven

VVOJ Essay 2021

“

*Maakt slappe journalistiek
moedeloos, omdat alles hetzelfde
blijft terwijl alles niettemin
verdacht raakt, dan wakkert
doortastende onderzoeks-
journalistiek het vuur aan om
verandering na te streven.*

”

TOEN VIELEN ONS DE SCHELLEN VAN DE OGEN

Karel Verhoeven

VVOJ Essay 2021

TOEN VIELEN ONS DE SCHELLEN VAN DE OGEN

Veel nieuws maakt moedeloos. Dat ligt aan ons, journalisten. Jaren heb ik het toenemende geklaag over de neerslachtig stemmende nieuwsfabriek weggewuifd. Omdat de oplossing die goedmenende mensen zelf formuleren, dat journalisten meer positief en constructief nieuws moeten maken, vals is. Ultiem hebben wij maar één opdracht en dat is, bondig samengevat, de realiteit te beschrijven en op zoek te gaan naar de waarheid. Maar het begint me te dagen dat de burger in mij eigenlijk om dezelfde redenen te vaak ontmoedigd raakt als de hoofdredacteur in mij. Niet de slechte tijdingen op zich wegen op het gemoed. Te veel nieuws verdrinkt in zijn eigen onbestemdheid, te veel journalistiek mist doortastendheid. Ze ontbeert de hardnekkigheid van de overtuiging om het écht te willen weten. Zoiets ontwricht, meer dan journalisten vermoeden.

Dat valt nu des te meer op, omdat we uit een crisisperiode komen, waarin wij wel de absolute wil hadden om te weten wat ons overkwam. Achttien maanden coronacrisis waren journalistiek gesproken een hoogmis – en voor de niet-post-christelijke lezers doel ik op een rituele viering met de hele liturgie, het voltallig koor en

de inzet van alle rekwisieten. Het vertrouwen in de media is in die maanden gestaag gegroeid. Dat kan verrassen. We moesten frustrerend vaak onze onmacht uitspreken. Opsommen hoeveel cruciale informatie onzeker bleef, ook over mondmaskers, ventilatie, het eerste, tweede of derde vaccin. Die onbestemdheid vinden we meestal vreselijk. Bij corona werd wijzen op het gebrek aan basisfeiten gaandeweg een onmisbaar onderdeel van kwalitatieve berichtgeving.

Journalisten willen het publiek doorgaans het saaie en warrige pad naar de bevestiging van feiten besparen. Het is niet interessant, denken we. De verwarring voedt wantrouwen en achterdocht in de uiteindelijke kennis en in de journalistiek die de barensweeën ervan beschreef. Dat kunnen we missen als kiespijn. De antivaxers krijgen het rijk voor zich.

Wat een misvatting.

In Vlaanderen is ruim 90 procent van de volwassen bevolking volledig gevaccineerd, in Nederland had tegen half oktober 87 procent van de volwassen bevolking een eerste prik. Of de journalistiek veel verdienste heeft aan die cijfers, durf ik niet stellig te beweren. Wel dat wij het vertrouwen in de wetenschap hebben gevoed.

Alles was onzeker, zelfs het aantal infecties, ziekenhuisopnames en doden en hoe erg we die curves van leed moesten vinden. Dat maakte de journalistiek echter niet machteloos. Omdat ons hachje op het spel stond, was vrijblijvend berichten geen optie. Enerzijds die ene epidemioloog aan het woord laten en anderzijds een andere psycholoog die het tegendeel beweerde, was niet goed genoeg. We moesten mee zoeken, uitzuiveren, nuanceren en laten beslechten. Heel even hebben we ze laten debatteren, de viroloog versus de salsaleraar. Zoals we jarenlang de klimaatspecialist en de klimaatscepticus hebben opgevoerd. Maar de viroloog had (in grote lijnen) gelijk. We hadden er langdradige feuilletons van opvolgstukken voor nodig, maar uiteindelijk creëerden we een mate van helderheid. We klaagden het gebrek aan data uit de ziekenhuizen aan. We protesteerden luid, omdat de politieke overheid cruciale rapporten niet vrijgaf voor publicatie. Meer dan eens gingen we de data dan maar zelf bijeenprokkelen. Media interpreteerden zelf wat ze betekenen. Kortom, collectief beoefenden wij een campagne van doorgedreven waarheidsvinding.

Wat valt het tegen om na zo'n uitgesponnen oefening in de kunst van het weten terug te keren naar vormen van journalistiek zoals we die voordien bedreven. Een

mededeling van een woordvoerder, een persbureau-bericht, een extra telefoontje van een redacteur als eigen ‘insteek’, een nieuwsbericht met ‘hij beweert’ en ‘zij reageert’. De journalist trekt haar jas aan en gaat naar huis. Morgen is een nieuwe dag.

Kan dat kwaad? Ach, door de bank genomen niet. Darwin is ook in de journalistiek van toepassing, zodat de natuurlijke selectie zacht of hard haar werk zal doen. Maar intussen veroorzaakt zulke journalistiek corrosie. Op een moment waarop de inzet wordt verhoogd.

Het gebrek aan overtuiging frappeert. Neem het volgende geval. In de herfst van 2020 verschenen in enkele Nederlandse kranten berichten over honderden producten met sesamzaad die uit de rekken moesten, omdat de zaden residuen bevatten van een product waarmee ze tegen schimmels waren behandeld. Ethyleenoxide is kanker-verwekkend. De ‘verontreinigde partij’ kwam via België uit India. Geen direct gevaar, zei Volksgezondheid. “Veiligheid voor alles.” In de Belgische media pikte niemand het bericht op.

Een halfjaar later, in het voorjaar van 2021, is het sesamzaad al uitgegroeid tot een pan-Europees voedsel-schandaal. Of correcter geformuleerd, een pan-Europese

crisis. Tot schandaal schopt de terugroepactie het nergens. Nochtans heeft intussen al een kwart van de voedselveiligheidskwesties in de EU te maken met de te giftige sesam. Vele honderden waarschuwingen gaan heen en weer, want sesam zit verwerkt in koekjes, crackers, beschuit, hamburgers, broodbeleg, snacks, snoep en kant-en-klaargerechten. De schade voor de voedingsindustrie en -distributie loopt al in de miljarden. Het gaat immers niet om één vervuilde lading, maar om een vergiftigde sesamberg. De Antwerpse importeur roept 1.000 ton terug en heeft nog 400 ton in de loodsen liggen. In Nederland is in het voorjaar al 5.000 ton onderschept. Tegen de zomer breidt de crisis zich verder uit. Niet alleen producenten in India bespuiten sesam met ethyleenoxide, ook in een tiental andere landen blijkt ethyleenoxide een standaardbehandeling van exotische voedingswaren, zoals ook gember en specerijen, en johannesbroodpitmeel. Het gaat om basisingrediënten van de voedingsindustrie, waardoor ook smeerkaas, ijs, ketchup, noedelsoep en Bicky-sauzen uit de rekken moeten. Eind september moet gevogelte, cordon bleu, orloffgebraad, kip cordon bleu, kookham, wraps en fusilli vernietigd worden in verschillende warenhuisketens. Het gif is overal in de voedingsketen doorgedrongen en het blijft maar opduiken.

De vervuiling is per toeval door een voedingsbedrijf in Italië ontdekt. Europa hanteert strenge normen, maar geen enkel land controleerde systematisch. Ethyleenoxide kan bij chronische blootstelling nier-, lever- en maagkanker veroorzaken. Zijn we intussen niet allemaal chronisch blootgesteld? Hoeveel jaar hebben we veel te hoge waarden gegeten en welke risico's houdt dat in?

Dat ethyleenoxide niet is uitgegroeid tot een ophefmakend voedselschandaal ligt ongetwijfeld aan corona, dat nauwelijks ruimte liet voor opwinding over andere gezondheidsdreigingen. Sesamzaad lijkt bovendien klein, een paar korreltjes. Al ging het bij historische Belgische voedingsschandalen als fipronil in eieren in 2017 of de dioxinecrisis in 1999 ook om residuen. Maar een belangrijke reden waarom de wil om te weten ten onder gaat aan de zakelijkheid van wat bekend is, ligt aan de manier waarop wij erover rapporteren. Het ligt aan de journalistieke vorm: het nieuwsbericht.

Het nieuwsbericht is het werkpaard van onze stiel. Het schijnt objectief en nuchter. Het somt feiten op. Zekerheden. Aantallen teruggetrokken producten, lijsten van ingrediënten, namen van supermarkten, ramingen van schade, citaten van woordvoerders, inschattingen van toxicologen. Het nieuwsbericht is even spannend als

het etiket met de ingrediëntenlijst op de achterkant van de teruggetrokken producten. Het is de droogvries-machine van de journalistiek. Het bevat geen kritiek, stelt nauwelijks vragen, schuwt emotie, heeft geen kapsones, bant het 'ik', doet niet aan stijl en vertelt geen verhaal. Het vraagt weinig van de lezer en het is goedkoop om te maken. De digitale nieuwsmakerij drijft op deze berichten. Het ene volgt op het andere, de 'meest recent'-lijst vult automatisch aan, persagent-schappen sturen updates, de homepage eist verversing, de volgende nieuwsbrief is al in de aanmaak.

Het euvel, journalistiek gesproken, is dat het bericht slecht is in doorgronden. Als denk- en schrijfvorm is het daar te klein voor, ongeacht de tekstlengte. Dat is het paradoxale aan het genre dat ons bij uitstek 'nieuws' belooft: het brengt een toevoeging aan de bekende wereld. Gekwantificeerd en gedefinieerd. Duidelijke informatie, met een inschatting van controle door de instanties die de bekende wereld bewaken. Administraties, veiligheidsdiensten, controleorganen. In het geval van ethyleenoxide zijn dat de voedselveiligheidsautoriteiten die jarenlang niet controleerden, maar nu berichten uitsturen over hun talrijke acties. En toxicologen die melden dat er 'geen onmiddellijk gevaar' dreigt. Slechts 'op lange termijn' zijn er moge-

lijke gezondheidsrisico's voor wie 'dagenlang' producten eet met vervuild sesamzaad. Die inschatting opent de deur voor woordvoerders van de getroffen bedrijven, die vinden dat de Europese normen 'te streng' zijn. Daar eindigen de berichten. Verdergaan is te complex.

Kortom, het bericht beschrijft een afwijking op de normaliteit en beschermt de bekende en veilige wereld.

In een stroom van berichten verwordt een verhaal over de gemonialiseerde voedingsindustrie, waarbij gif via enkele ingrediënten terechtkomt in de voeding van honderden miljoenen mensen, tot een technisch verhaal. Zonder acute dreiging. Zonder schurk. Zonder slachtoffers. Over autoriteiten die ingrijpen. Vanzelfsprekend slaat dat geen deuk in een pakje boter. Behalve dat een latent gevoel van onbehagen verspreid raakt. Iets deugt niet en niemand krijgt er greep op.

Twintig jaar lang hebben we in Vlaanderen ook zo over PFOS geschreven. Ondanks corona is de PFOS-vervuiling in Zwijndrecht in 2021 wel doorgebroken als een adembenemend schandaal. Mét onthullingen op de voorpagina's, onderzoekdossiers, onthullende televisiereportages, een stamelende overheid, een regering in een lastig parket, een parlementaire onderzoeks-

commissie, een multinational in het defensief en veel betrokken burgers. De motor van het schandaal is de vraag wie op de hoogte was bij politiek en overheid en waarom wij, het grote publiek, hier niets van wisten. Dat is best een filosofische vraag. Iedereen die de kranten las, kon namelijk op de hoogte zijn – maar feiten kennen is nog iets anders dan voelen wat ze betekenen.

Toen wetenschappers in 2004 bosmuizen uit de omgeving van de 3M-fabriek in Zwijndrecht analyseerden en de hoogste concentratie rapporteerden die ooit op aarde is gemeten in muizen, leidde dat tot enkele nieuwsberichten in de pers. In een paar paragrafen staat daar eigenlijk alles al in wat we nu ook weten. PFOS is een vrij nieuwe chemische verbinding, breekt niet af, is intussen overal ter wereld doorgedrongen, stapelt zich ook bij mensen op en leidt tot problemen in de lever. Bij Zwijndrecht lekte er jarenlang veel van in de grond; die berichten veroorzaakten geen enkele rimpeling. Misschien omdat het probleem, zoals bij ethyleenoxide, onder controle leek. 3M liet in 2004 weten dat het al drie jaar gestopt was met de productie van PFOS. De milieu-expert van de fabriek 'neemt de resultaten zeer ernstig'. Toxicologen schatten in dat er geen acuut gevaar was.

Ook in 2017 vroeg geen enkele journalist door toen wetenschappers extreem hoge concentraties PFOS rapporteerden in eieren van koolmezen in de buurt. Evenmin toen mannen in opzichtige blauwe beschermingskledij en gelaatsmaskers aan het graven gingen in de buurt van 3M voor de Oosterweelverbinding. En niet toen burgemeesters, schepenen en betrokken ministers en hun kabinetten gealarmeerd werden over grootschalige vervuiling van de grond. Dit tot verbijstering van de communicatiedirecteur van Oosterweelbouwheer Lantis, die in een interne mail in 2018 observeerde: ‘Het afgelopen jaar is het dossier tegen alle verwachtingen in binnenskamers gebleven, maar dit gaat naar mijn aanvoelen niet lang meer het geval blijven’. Het duurde toch nog een jaar of twee.

De bal ging pas aan het rollen toen een burgeractivist, Thomas Goorden, de berichten vertaalde tot een ophefmakende zaak. Ook hij werd niet door een journalistiek bericht ‘gewekt’. Hij kreeg een Noors rapport aangereikt, waar de Antwerpse vervuiling in ter sprake kwam. Hij zocht meer publiek beschikbare onderzoeken op; metingen, inschattingen, toxicologische verslagen. Goorden zocht niet naar hoe PFOS onder controle was, maar naar welke vragen open stonden. Hij keek naar de Verenigde Staten, de rechtszaken die daar over PFOS

waren gevoerd, de schadevergoedingen die waren uitbetaald, de wetenschappelijke onderzoeken over veroorzaakte kankers en geboortefwijkingen die de producenten zelf hadden stilgehouden. En hij keek naar de film *Dark Waters*. Hij stelde een bundel documenten samen en legde die bij enkele nieuwsredacties op tafel. Eén journalist maakte tijd en ging er meteen op in, Stijn Cools van *De Standaard*.

Stijn had een week vakantie. Hij nam de bundel mee en al lezend voelde hij zijn verbijstering groeien. Hij begon de schaal van de vervuiling te zien en de mate waarin ze was toegedekt. Samen met Jef Poppelmonde, een jonge reporter van de binnenlandredactie, liep hij enkele weken later mijn bureau binnen met een pleidooi waarom *De Standaard* hier een prominente zaak moest van maken. Er was urgentie mee gemoeid. In de vervuilde grond zou binnenkort worden gegraven om de Oosterweelverbinding aan te leggen. De vervuilde grond zou worden vervoerd naar verschillende dumpsites elders in het land. We publiceerden op maandag 26 april het openingssalvo. Een nieuwsbericht. Dat deed geen enkel stof opwaaien. Woordvoerders haalden sussende normen van stal. Toxicologen begrepen de ophef niet. Er dreigde toch geen acuut gevaar? Toen ontstond her en der lokaal verzet, in de gemeenten waar

de grond heen gevoerd zou worden. We schreven dat de vervuilde grond niet zou worden gereinigd. Daar kwamen hoorzittingen van en een klacht bij het gerecht. We haalden de oudere studies boven en lieten de onderzoekers, opnieuw prominent in krant en site, vers hun verbijstering uitdrukken waarom die nooit enige ophef hadden veroorzaakt in Vlaanderen. Onze filmrecensent keek ook al met verbijstering terug hoe hij in 2019 de film *Dark Waters* als een milieuschandaal van ver weg had bekeken. We stelden vast dat wij bij de lancering van *Dark Waters* Rob Bilott, de advocaat die Dupont op de knieën kreeg, groot hadden geïnterviewd, maar zelf geen enkele link legden met 3M in Zwijndrecht. Toen brachten burgemeesters naar buiten hoe vervuild de grond in de omgeving was. Het begon te dagen dat die kennis al lang, welja, bekend was. En toen de vraag rees wat de snelwegbouwers wisten voor ze plannen maakten om daar te graven, en met hen de bevoegde ministers, was het hek van de dam en kondigde minister van Omgeving Zuhal Demir een parlementaire onderzoeksc commissie aan.

Dark Waters staat in de filmcatalogi als ‘drama’ gelabeld. Het is een ecothriller. Over de zoektocht naar wat de multinational Dupont wist. Het is een vrij nauwkeurige reconstructie van de feiten en vertelt die met een volhar-

dende held in de hoofdrol, tragische slachtoffers, een cynische vijand. Dat laat niemand onbewogen. Spreek over impact en vergelijk de berichten die wij journalisten maken met het narratief van de filmmakers.

Het punt is niet dat journalisten vooral verhalenmakers moeten worden, die de realiteit herformuleren tot een plot met helden en schurken. Om impact te hebben, is verbeelding nodig. Journalistiek is verbeelding minder het vermogen om verhalen aan te kleden als wel het lef om de status quo te doorbreken. Journalistiek die ons de schellen van de ogen doet vallen, wordt gemaakt door journalisten die de vermetelheid hebben om zelf met nieuwe ogen te kijken. Dat is de essentie van hun 'onthullen'. Ze slagen er bovendien in om hun lezer of kijker met die nieuwe ogen te laten meekijken. De traditionele poortwachters en controleinstanties zijn als kikkers mee in de pot gekookt. De onderzoeksjournalistiek doorbreekt de normen. Ze wijst op een samenhang, een verband, een collusie, een over de jaren heen gegroeide praktijk, een gemeenschappelijk stilzwijgen – en niemand heeft dat eerder zo blootgelegd. Ze onthult de conventies, de systemen, wie er baat bij heeft en wat de schaduwzijde is. Impact is het vermogen om het normaal te veranderen. Soms leidt dat tot het ontslag van een politicus, bankier of ceo,

maar dat is niet de hoofdzaak. Maakt slappe journalistiek moedeloos, omdat alles hetzelfde blijft terwijl alles niettemin verdacht raakt, dan wakkert doortastende onderzoeksjournalistiek het vuur aan om verandering na te streven. Dat is de maatschappelijke ophef die ze veroorzaakt. Een collectieve aha-ervaring.

‘Vlaanderen heeft 42 miljoen kippen en 5,7 miljoen varkens. We hebben zowat de grootste veeconcentratie van Europa. Toch bouwen boeren steeds grotere stallen. Waarom? En wat is de limiet?’ Een van de impactvolste onderzoeksdossiers van de voorbije jaren in *De Standaard* begon eind november 2020 met deze vragen. Dat megastallen in opmars zijn, was niet het nieuws. Natuurverenigingen wezen er al enige tijd op hoe Nederlandse boeren met geld van hun uitdoofpremies en op de vlucht voor het strenge stikstofbeleid dan maar stallen in Vlaanderen opkochten en uitbreidden. Daar verschenen ook berichten over, via het persagentschap Belga en via artikels in onder meer *Knack* en *De Morgen*. Dat had geen enkele impact. Onderzoekjournaliste Ine Renson ging op zoek naar het systeem. Ze hield het model tegen het licht. Wie wil die stallen, waarom, wie financiert ze, wie werkt er, wie verdient eraan en wat is het effect? Ze ging er onbevangen in staan. Niet tegen de boeren en niet tegen

vleeskweek, maar vanuit de vraag wat die manier van industriële landbouw doet met het landschap. Om het model in kaart te brengen, deed ze maandenlang data-onderzoek, naar vergunningen, financiële links, ruimtelijk beslag, uitstoot. Maar dan ging ze ook overal ter plekke en sprak ze oprecht nieuwsgierig met boeren, beleidslui, buren, tegenstanders, adviseurs, financiers, veevoederfabrikanten, slachters. Die komen allemaal on the record aan het woord. Ze toonde meer dan ze in abstracties vertelde. Een team rond haar maakte digitale kaarten, infografieken, video's, podcasts, interactieve modules om megastallen in jouw buurt op te zoeken. Dat opende de ogen over de ware omvang en systemische samenhang van wat voordien geïsoleerde gevallen van uitbreiding en protest leken. Haar onderzoek werd in 2021 met de Belfius Persprijs bekroond in de categorie schrijvende pers.

De reeks over de megastallen had twee gevolgen. Niemand keek nog naar nieuwe stallen in het Vlaamse landschap met dezelfde ogen. De discussie over landbouw ligt in een nieuwe groef: de vraag welke industrialisering duurzaam is. De hefboom voor die discussie is stikstof. Vlaanderen waande zich lang op een andere planeet dan Nederland. Toen de Nederlandse stikstofbom barstte, suste het Vlaamse beleid dat ze wel een

oplossing gingen vinden. De megastallen maakten duidelijk hoezeer dat fictie is. Zelfs de Boerenbond neemt nu afstand van schaalvergroting. De minister van Omgeving, Zuhair Demir van de Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA) – voor het eerst in vijftien jaar geen christendemocraat op dat departement – stopt het legendarisch lakse vergunningsbeleid en gooit het roer om. En dan is stikstof nog maar een voorafname op de klimaatdiscussie die de systemen van landbouw, voedselproductie en voeding binnen het decennium helemaal zal transformeren.

De klimaatcrisis drijft de nood op aan journalistiek die zulke diepe veranderingen kan informeren en richting geven. Die journalistiek krijgt het verwijt activistisch te zijn. Critici bepleiten dat de pers zich aan berichtgeving moet houden in de enge zin van het woord: het maken van berichten. Rapporteren over wat zich zichtbaar voordoet. Alleen die bescheidenheid zou ‘objectieve’ journalistiek opleveren. Journalisten die met doortastendheid hun eigen onderzoek voeren, willen een agenda opleggen. Je hoort de echo’s van de aanvallen op activistische rechters, die zich boven de democratie zouden stellen.

Die bescheiden, kritiekschuwe berichtgeving, die zich tot de al ruim bekende wereld beperkt, is geen optie

meer. Journalistiek tijdens corona was de vingeroefening van wat de klimaatcrisis aan journalistiek vergt. Lang hebben we geklaagd dat het klimaat zo abstract was, zo moeilijk te vertellen, te veel het verhaal van een wetenschappelijke zoektocht. Daar kunnen we niet meer over klagen. Plotseling moeten we de journalistiek opschalen. Wat is nu nog mogelijk, vraagt de wereld zich af. Wat is nu nodig? Het is niet aan de journalistiek om dat te beslechten. Onze opdracht is nederiger: de ogen openen over wat de inzet is. Dat vergt alle beschikbare kunnen.

Over de auteur

Karel Verhoeven (1970) studeerde Nederlandse en Engelse taal- en letterkunde, Europese politiek en politieke filosofie. Hij promoveerde in de literatuurwetenschap over de epifanische lach.

Journalistiek begon hij in 1995 op de stadsredactie van *De Gentenaar* in misdaad en justitie. Voor *De Standaard* ging hij over architectuur en kunst schrijven, deed hij grotere interviews en reportages en ging hij de weekendkrant leiden. Hij is hoofdredacteur van *De Standaard* sinds 2010.

Over de VVOJ

De Vereniging van Onderzoeksjournalisten (VVOJ), opgericht in 2002, heeft ruim zeshonderd leden in Nederland en Vlaanderen: journalisten, docenten en studenten journalistiek. Ons doel is de bevordering van diepgravende journalistiek, in het bijzonder onderzoeksjournalistiek.

Als netwerkorganisatie, kenniscentrum en lobbyorganisatie promoot de vereniging het belang van onafhankelijke onderzoeksjournalistiek binnen en buiten de eigen vakkring. Tot onze leden behoren zowel de internationaal werkende krachtpatsers als onderzoekende journalisten in de regio en beginnende collega's. Bij de VVOJ wisselen zij ervaringen en ideeën uit, om zo elkaar en de onderzoeksjournalistiek verder te helpen. Daarbij stimuleert de VVOJ reflectie op het vak en vraagt zij consequent aandacht voor de belangrijke maatschappelijke functie van onderzoeksjournalistiek.

Onderzoeksjournalistiek probeert aan het licht te brengen wat anderen verborgen willen houden, bevraagt gevestigde belangen en brengt maatschappelijke ontwikkelingen in kaart. Het geven van een stem aan degenen die zelden worden gehoord, vergt langdurige inzet en bijzondere vaardigheden. Bij en door de VVOJ kunnen journalisten deze capaciteiten verder ontwikkelen en overdragen aan collega's.

Onze belangrijkste activiteit is de jaarlijkse VVOJ Conferentie Onderzoeksjournalistiek, die afwisselend in Nederland en Vlaanderen neerstrijkt. Deze tweedaagse conferentie biedt een breed palet aan lezingen, debatten, presentaties, trainingen en workshops, met daarbij volop gelegenheid tot netwerken.

Door het jaar heen organiseert de VVOJ diverse andere activiteiten, van de jongerendag tot trainingen voor beginnende en ervaren journalisten, ook op het gebied van lokale en regionale onderzoeksjournalistiek. Daarnaast is er een trainingsprogramma opgezet voor leidinggevenden aan journalistiek onderzoek en heeft een VVOJ-werkgroep de 'Wob-generator' ontwikkeld, een site die journalisten helpt een Wob-verzoek te doen bij de overheid.

De VVOJ participeert actief in het maatschappelijk debat over onderwerpen als persvrijheid, privacywetgeving en openbaarheid van bestuur. Jaarlijks onderscheidt de VVOJ het beste werk in de Nederlandse en Vlaamse onderzoeksjournalistiek met De Loep. Deze prijs wordt toegekend aan makers van producties die onderscheidend zijn in opzet, aanpak en uitwerking.

Dit VVOJ Essay is een uitgave in een reeks kritische en toekomstgerichte beschouwingen, geschreven in opdracht van de Vereniging van Onderzoeksjournalisten (VVOJ). De VVOJ wil hiermee bijdragen aan de verdere ontwikkeling van het journalistieke denken.

Ontwerp: Sebastiaan Traas
Redactie: Vincent Weggemans
Productie: Bram Vermeer
Druk: Drukkerij Raddraaier, Amsterdam
Uitgave: VVOJ, Amsterdam

Eerste druk, november 2021

© 2021 Karel Verhoeven

Alle rechten voorbehouden

www.vvoj.org

ISBN 978-90-830380-2-5

NUR 813

De VVOJ is een vereniging van, voor en door (onderzoeks)-journalisten. Met behulp van sponsoring en andere bijdragen proberen we de kosten van het lidmaatschap en van deelname aan onze activiteiten zo goedkoop mogelijk te houden.

Wil je een financiële bijdrage leveren aan onze inspanningen voor de onderzoeksjournalistiek?

Dat kan via deze QR-code.

Hartelijk dank!

#schellenvandeogen

Veel nieuws verdrinkt in zijn eigen onbestemdheid, te veel journalistiek mist doortastendheid. Licht dat misschien aan het werkpaard van onze stiel, het nieuwsbericht?

Het schijnt objectief en nuchter, met zijn aantallen, lijsten, namen, ramingen en citaten, maar het nieuwsbericht is 'de droogvriesmachine van de journalistiek', schrijft Karel Verhoeven, hoofdredacteur van *De Standaard*. Het bevat geen kritiek, stelt nauwelijks vragen, schuwt emotie, doet niet aan stijl en vertelt geen verhaal. Meestal beschrijft het een afwijking op de normaliteit en beschermt zo de bekende en veilige wereld.

En voor je het weet verwordt in die nieuwsstroom een verhaal over gif in onze voeding tot een technische kwestie zonder acute dreiging. Zonder schurk. Zonder slachtoffers. Maar het latente gevoel van onbehagen blijft: iets deugt niet en niemand krijgt er greep op.

Bescheiden, kritiekschuwe berichtgeving is geen optie meer in tijden van klimaatverandering. Om impact te hebben, is verbeelding nodig. Het lef om grondig te kijken en met verse verbijstering te zien, de status quo te doorbreken, ons de schellen van de ogen te doen vallen. En daarvoor moet de journalist zelf weer met nieuwe ogen leren kijken.

lira

Het VVOJ Essay 2021 is mede mogelijk gemaakt door Lira Auteursfonds Reprorecht.

9 789083 038025 >